

УДК 94

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-4>**Богдан СИНЧАК,***orcid.org/0000-0002-8186-5692*

доктор філософії з журналістики, доцент,

завідувач кафедри журналістики

Українського гуманітарного інституту

(Буча, Київська область, Україна) *bsynchak@gmail.com***СИСТЕМА ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В ІНОЗЕМНИХ МЕДІА**

Значний рівень впливу й поширення російської пропаганди в європейських медіа констатують чимало дослідників, журналістів, і науковців, котрі займаються заявленою тематикою. Його активізація значною мірою посилилася з моменту повномасштабного російського вторгнення в Україну. Проблематика того, як потрібно комплексно протидіяти російській пропаганді є актуальною темою для досліджень. В роботі охарактеризовано орієнтовану на пошук базу даних персоналій та організацій, що поширюють проросійський вплив в Європі проекту видання *Texty.org.ua* – «Бактерії «руського міра», зокрема його оновлену й доповнену версію 2.0. Наведено найпоширеніші російські пропагандистські нарративи в Європейських медіа, та визначено специфіку їх функціонування. Констатовано і узагальнено найпоширеніші звинувачення прихильниками Росії України і її партнерів у 11 державах Азії, Африки і Південної Америки. На додаток до цього, загальну картину доповнено найпоширенішими аргументами проти допомоги Україні в цих регіонах, а також окреслено найпоширеніші негативні характеристики України і українців в медіа означених 11 держав. Визначено, що сама специфіка так званих російських лобіювальників полягає в тому, що вони є давно інтегрованими в суспільства європейських країн і часто не позиціонуються як представники російської діаспори, а навпаки подають себе як представники людей котрі мешкають в європейських країнах. В ході дослідження було встановлено, що особливої уваги в контексті вивчення заявленої проблематики заслуговує саме питання впливу на аудиторію. Згідно з сукупністю ідентифікованих російських нарративів та масштабів інформаційного впливу визначено, що специфіка означеного впливу є доволі комплексною. Таким чином, з їх допомогою російська пропаганда просуває свої інтереси, зокрема й в іноземних ЗМІ. У цьому контексті уваги дослідників потребує проблематика протидії російській пропаганді в зарубіжних медіа.

Ключові слова: російсько-українська інформаційна війна, російська пропаганда в іноземних ЗМІ, цитування іноземних ЗМІ, протидія інформаційній війні, якісна журналістика.

Bohdan SYNCHAK,*orcid.org/0000-0002-8186-5692*

Ph.D. in Journalism, Associate Professor;

Head of Department of Journalism

Ukrainian Humanitarian Institute

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) *bsynchak@gmail.com***SYSTEM OF COUNTERING RUSSIAN PROPAGANDA IN FOREIGN MEDIA**

A significant level of influence and spread of Russian propaganda in the European media is stated by many researchers, journalists, and scientists who deal with the declared topics. Its activation has largely intensified since the full-scale Russian invasion of Ukraine. The problem of how to comprehensively counteract Russian propaganda is a topical topic for research. The work describes a search-oriented database of personalities and organizations that spread pro-Russian influence in Europe of the project of the publication *Texty.org.ua* – «Bacteria of the Russian World,» in particular its updated and supplemented version 2.0. The most common Russian propaganda narratives in the European media are presented, and the specifics of their functioning are defined. The most common accusations by supporters of Russia of Ukraine and its partners in 11 countries of Asia, Africa and South America are stated and summarized. In addition to this, the overall picture is supplemented by the most common arguments against assistance to Ukraine in these regions, and also outlines the most common negative characteristics of Ukraine and Ukrainians in the media of these 11 states. It is determined that the very specificity of the so-called Russian lobbyists is that they have long been integrated into the societies of European countries and are often not positioned as representatives of the Russian diaspora, but rather present themselves as representatives of people living in European countries. Thus, with their help, Russian propaganda promotes its interests, including in foreign media. In this context, the attention of researchers requires problems of countering Russian propaganda in foreign media.

Key words: Russian-Ukrainian information war; Russian propaganda in foreign media, citation of foreign media, counteraction to information war; quality journalism.

Постановка проблеми. Основною проблематикою в ході дослідження постає значний рівень впливу й поширення російської пропаганди в європейських медіа. Це є надважливим питанням для дослідників, адже від того наскільки влучно та правильно подається інформація щодо перебігу російсько-української повномасштабної війни, залежить консолідація цивілізованого світу, зокрема націлена на протидію російській агресії та допомогу Україні. Згідно з даними Розвідувального агентства Естонії «кожен, хто спілкується з російськими федеральними чи регіональними органами влади, дослідницькими установами чи стратегічними компаніями, повинен пам'ятати, що їхні міжнародні відносини, особливо із західними країнами, значною мірою контролюються російськими спецслужбами» (International Security and Estonia, 2023). Це свідчить про те, що окрім відвертих пропагандистських ресурсів, дослідникам інформаційних війн слід звертати увагу на й на потенційно-замаскованих рупорів російської пропаганди, котрі підсилюють її вплив під виглядом недотичних до російського правління організацій чи осіб. Саме тому, **метою дослідження** є визначення специфіки функціонування російської пропаганди.

Стан розробленості теми дослідження. Дослідники та науковці з різних сторін підходять до розгляду проблемного явища функціонування російської пропаганди в іноземних медіа. Наприклад, Х. Юськів зауважує, що «завданням сучасної російської пропаганди проти України є дискредитація влади України, її політики, економіки, культури» (Юськів, 2020: 226). Натомість В. Ільницький, В. Старка, та М. Галів звертають увагу на те, що «готуючись до повномасштабної війни проти України, Росія активно використовувала методи пропаганди, апробовані під час підготовки до попередніх воєн» (Ільницький, Старка, Галів, 2022: 52). Це свідчить про планомірність і систематичність дій рф в інформаційній війні не лише проти України, а й в глобальному виміні. Т. Кухоцька звертає увагу на те, що «події показали, яким чином протягом великої війни в Україні російська пропаганда впливає на міжнародні ЗМІ, а через них на уряди їхніх країн» (Кухоцька, 2023: 198). Тут йдеться про зміну міжнародної політики країн ЄС щодо підтримки України у протидії російській військовій агресії. На думку Р. Пасічного, «росія проводить операції із впливу на соціальні дискусії в демократичних державах» (Пасічний, 2021: 74). Це вказує на те, що рф користується демократією та свободою слова в цивілізованих країнах, щоб поширювати власні інтереси

і наративи на їхніх територіях. Перелік наведеної бібліографії свідчить про загальну увагу науковців і дослідників до заявленої проблематики. Проте, саме протидія російській пропаганді в іноземних медіа не була предметом комплексних досліджень згаданих авторів. Саме тому, ця проблема потребує актуальних досліджень.

Виклад основного матеріалу. В ході дослідження було встановлено, що російська пропаганда в іноземних мас-медіа має свої особливості впливу на аудиторію, вони зокрема полягають в інтернаціональному характері поширення проросійської інформації, коли російські видання міркують під місцеві і під виглядом близького до аудиторії подання інформації просувають свої наративи. У цьому контексті варто розглянути завдяки яким інструментам можна спростити орієнтовану на пошук рупорів проросійської пропаганди в іноземних ЗМІ. Для прикладу наведемо базу даних персоналій та організацій, що поширюють проросійський вплив в Європі проекту видання Texty.org.ua – «Бактерії «русского міра», зокрема його оновлену й доповнену версію 2.0. У самій базі відбулося оновлення, що пов'язане з доопрацюванням виявлених недоліків, та видаленням організацій, які припинили свою діяльність, або фігурантів списку, котрі померли. Крім того, така база інформації дає змогу оперативного моніторингу проросійської інформаційної діяльності в країнах Європи, зокрема можливості розповсюджуються й на конкретні персоналії та рід їхньої діяльності, що підвищує цінність наведеного ресурсу. Тут варто додати, що на сайті з'явилася зручна пошукова система, котра дозволяє відсортувати алгоритм пошуку за країною, ім'ям українською та англійською, та родом діяльності.

Оновлений датасет із категоризованою пошуковою базою і описом

COUNTRY	NAME (UA)	NAME (EN)	ACTIVITY
Poland	Адам Козюст Келіман	Adam Kozyst Kelliman	politics
Hungary	Адам Мікеліц	Adam Mikelic	politics
Poland	Адам Сміт	Adam Smith	media
Italy	Администрация портала МР в Польше	Administration of MR portals in Italy	church
Germany	Адрина Габриел	Adrina Gabriel	public activity
Romania	Адрина Нестора	Adrina Nestora	politics
France	Адрина Давид	Adrina Davoud	public activity
the Czech Republic	Аллен Гр	All Green	media
the Czech Republic	Аллен Гр	Allgreen	comparisons
the United Kingdom	Аллен Риверс	Allan Rivers	media

**«Динамічна таблиця із розширеним описом фігурантів, який дасть змогу одразу зрозуміти причину його/її потрапляння в список, а не шукати інформацію самостійно в доказовому гіперлінку» (Texty.org.ua, 2023).*

Рис. 1. Орієнтована на пошук база даних персоналій та організацій, що поширюють проросійський вплив в Європі (Texty.org.ua, 2023)

Фактично завдяки таким особам і організаціям в зарубіжних мас-медіа поширюються тези (див. Рис. 2), котрі сприяють формуванню викривленого сприйняття перебігу російсько-української війни. Дослідники називають їх російськими або проросійськими наративами. Тобто це певні сталі формулювання, в яких прослідковується ідеологічна спорідненість з траєкторією російської пропаганди. Переважно вони є однотипними, на чому й ловлять зв'язок журналісти-розслідувачі, мова йде про так звані «методички», шаблони російської пропаганди, згідно з якими спрямовується дезінформаційна діяльність.

Рис. 2. Найпоширеніші російські пропагандистські наративи в Європейських медіа (Lviv Media Forum, 2023)

На Рисунку 2 зібрано основні тематичні орієнтири в межах яких було виявлено роботу російської пропаганди. Цей перелік не є вичерпним, однак він демонструє комплексність російської дезінформаційної кампанії націленої на західне суспільство. «Російські агенти діють у середовищі російських культурних центрів та організацій, при російських церквах, аналітичних дослідницьких центрах, а також при філіях російських організацій» (Радіо Свобода, 2024). Такі представники часто можуть позиціонуватися як експерти, а також навіть як частина західного суспільства. Сама специфіка такого роду лобіювальників полягає в тому, що вони є давно інтегрованими в суспільства європейських країн і часто не позиціонуються як представники російської діаспори, а

навпаки як представники людей котрі мешкають в європейських країнах. Фактично тут можна орієнтуватися на так звані ключові слова, котрі пронизують окремі наративи. Отже сфокусуємося на сутнісних орієнтирах найпоширеніших російських пропагандистських наративів в Європейських медіа (ключові слова в тексті виділено жирним шрифтом):

- **перемовини** з рф – це єдиний шлях закінчення війни;
- **санкції не діяльні**, а значить їх потрібно відмінити;
- **ядерна зброя** – є гарантією того, що рф ніколи не програє;
- **винуваті США та НАТО**, вони спровокували війну, а не рф її почала;
- **допомога це затягування війни**, потрібно перестати допомагати Україні щоб швидше закінчилася війна;
- **ЗСУ воюють проти цивільних**, йдеться про так звану міфічну війну з так званими ДНР та ЛНР, а також населенням «нових регіонів рф», а не з регулярною армією рф;
- **продовольча криза це – провина України**, якби ми пішли на переговори з рф, ситуація давно врегулювалася б;
- **зовнішнє управління**, мовляв Україна не належить собі, нею управляють США;
- **українці нацисти**, будь-яка боротьба українського народу за власну національну ідентичність порівнюється з нацизмом, бо «українці і росіяни це один народ»;
- **тотальна корупція**, в Україні немає народо-владдя, лише можновладдя.

Наведені тези змістовно показують тематичні орієнтири російської пропаганди націленої на медіа іноземних держав. Вони як правило подаються в різних інтерпретаціях, з різною аргументацією та контекстом, але тут провідною залишається загальна думка, котра базується на наведених ключових словах.

Проте, не лише західні медіа піддаються російському інформаційному впливу, не менш важливим для рф простором є країни згаданого раніше Глобального Півдня (див. Рис. 3, 4, 5). Тут дослідники спецпроекту видання «Детектор медіа» розділили тематичні спрямування поширюваних в іноземних медіа російських наративів. Зокрема, мова йде про категорії: звинувачення України, аргументи проти допомоги Україні, та негативні характеристики України (див. Рис. 3, 4, 5). З цього можна сформулювати висновки про те, що російська пропаганда закордоном діє за принципом соціального конструювання – одного з методів поширення дезін-

формації в основі якого є спотворення об'єктивної дійсності завдяки інструментам інформаційного впливу. Така стратегія обумовлюється потребою у викривленні реальності на користь інтересів самої росії. Щоб загальна картина світу, яку подають медіа виглядала у потрібному для рф світлі.

Рис. 3. Найпоширеніші звинувачення прихильниками Росії України і її партнерів у 11 державах Азії, Африки і Південної Америки (Детектор медіа, 2023)

Рис. 4. Найпоширеніші аргументи проти допомоги Україні в 11 державах Азії, Африки і Південної Америки (Детектор медіа, 2023)

Подані на Рис. 3,4,5 дані були сформовані протягом періоду «з 19 грудня 2022 р. по 22 лютого 2023 р. Увесь цей час аналітики й аналітикині LetsData і «Детектора медіа» готували щотижневі звіти про публікації про Україну в медіа 36 країн Європи, Азії, Африки й Південної Америки» (Детектор медіа, 2023). Тримісячний моніторинг «2,7 тисячі найпопулярніших медіа 11 країн Азії, Африки і Південної Америки» (Радіо Свобода, 2024) дає змогу предметно

оцінити масштаби й траєкторію поширення російської дезінформації в іноземних ЗМІ.

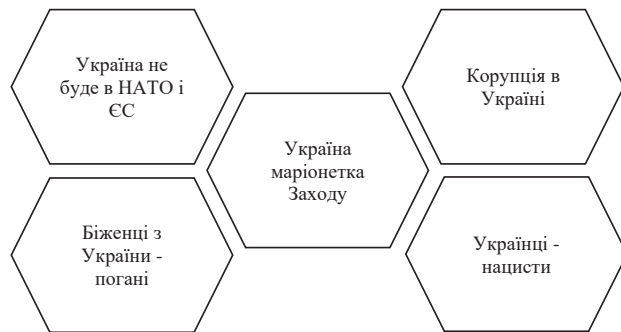

Рис. 5. Найпоширеніші негативні характеристики України і українців у 11 державах Азії, Африки і Південної Америки (Детектор медіа, 2023)

На Рис. 5 відображено локально спрямовані наративи, що стосуються спрямування інформації в руслі негативних характеристик України та українців. Цифри в кружечках, що наведені біля зазначених наративів вказують на чисельність виявлених пропагандистських публікацій по кожній з тем. Отже, найбільше росіян хвилює постачання Західного озброєння в Україну в обсязі 135 публікацій, на другому місці за чисельністю згадувань присутній наратив про те, що Україна сама не хоче миру. Ці два наративи доповнюють одне одного, вони націлені на дезорієнтацію наведених країн у питаннях, котрі торкаються підтримки України та ставлення до російсько-української війни. Особливої уваги в контексті дослідження заслуговує саме проблематика впливу на аудиторію. Згідно з сукупністю наведених наративів та масштабів російського інформаційного впливу можна зробити висновок про те, що специфіка впливу є доволі комплексною, вона охоплює всі найголовніші інформаційні сфери, котрі стосуються забезпечення підтримки України.

Висновки. Під час характеристики специфіки використання текстів іноземних медіа у інформаційній війні проти України було виявлено, що росіяни завдяки поширенню свого глобального інформаційного впливу на зарубіжні ЗМІ, можуть опосередковано впливати й на український інформаційний простір через цитування іноземних медіа українськими виданнями. Крім того, окрім комплексного впливу ідентифікованої журналістами видання Texty.org.ua бази персоналій і організацій, які систематично поширюють російський валів в країнах Європи, варто також звернути увагу на пропагандистську інформаційну діяльність рф у 11 державах Азії, Африки і Південної Америки. Фактичні ознаки просування росією там своїх

нарративів свідчать про цілеспрямовані комплексні зусилля в межах ведення глобальної інформаційної війни. Отже, така діяльність країни-агресора є доволі небезпечною не лише для України, а й для країн Європи, Азії, Африки, і Південної Америки. Саме тому, можемо зауважити, що інформаційна

безпека держави повинна розповсюджуватися й на зарубіжні медіа, котрі можуть бути причетні до поширення російської пропаганди як закордоном, так і свого роду транзитом в Україні. Наведена проблематика потребує подальших актуальних досліджень цього спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Covers Used by Russian Intelligence Services. International Security and Estonia 2023. URL: <https://raport.valisluureamet.ee/2023/en/4-russian-special-services/4-1-covers-used-by-russian-intelligence-services/> (дата перегляду: 15.06.24).
2. Юськів Х. Наративи російської пропаганди в Україні. Вісник Львівського університету. 2020. Серія філос.-політолог. студії. Випуск 30, С. 226-232.
3. Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. Український історичний журнал. 2022. № 5. С. 43-55.
4. Кухоцька Т. Російська пропаганда в політичній комунікації під час війни. Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ». June 23, 2023. Oxford, UK. С. 193-194.
5. Пасічний Р. Вплив сучасної російської пропаганди на країни Європи. Вісник НТУУ «КПІ». 2021. Політологія. Соціологія. Право. С. 70-75.
6. Бактерії «русского міра». Версія 2.0: оновлені й доповнені. Texty.org.ua, 2023. URL: https://texty.org.ua/d/2023/germs_v2/?src=main (дата перегляду: 18.06.24).
7. Протидія нарративам російської пропаганди про Україну в європейських медіа. Львівський медіафорум, 2023. URL: <https://lvivmediaforum.com/page/doslidzhennya-protydiya-naratyvam-rosijskoyi-propagandy-pro-ukrayinu-v-zahidnyh-media-2-eng> (дата перегляду: 18.06.24).
8. Терещук Г. Вплив Кремля в Європі та Україні: як Росія просуває свої тези через соціальні мережі і лобістів. Радіо Свобода, 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/agency-kreml-vijna-yevropa-dezinformatsiya-kanaly-vplyvu/32807356.html> (дата перегляду: 18.06.24).
9. Бідочко Л., Півторак О., Худіш П. Війна і битва нарративів: Як російська пропаганда діє в медійному просторі Глобального Півдня. Детектор медіа, 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210274/2023-04-19-viyna-i-bytva-naratyviv-yak-rosiyska-propaganda-diie-v-mediynomu-prostori-globalnogo-pivdnia/> (дата перегляду: 18.06.24).

REFERENCES

1. Covers Used by Russian Intelligence Services. International Security and Estonia 2023. URL: <https://raport.valisluureamet.ee/2023/en/4-russian-special-services/4-1-covers-used-by-russian-intelligence-services/> [view date: 15.06.2024].
2. Iuskiv Kh. (2020) Naratyvy rosiiskoi propahandy v Ukraini. [Narratives of Russian propaganda in Ukraine] Visnyk Lvivskoho universytetu. 2020. Seriiia filios.-politoloh. Studii – Bulletin of Lviv University. Philosopher-political scientist series. studio Issue 30, pp. 226-232 [in Ukrainian].
3. Ilnytskyi V., Starka V., Haliv M. (2022) Rosiiska propahanda yak element pidhotovky do zbroinoi agresii proty Ukrainy. [Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine] Ukrainyskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical magazine. No. 5. P. 43-55 [in Ukrainian].
4. Kukhotska T. (2023) Rosiiska propahanda v politychnii komunikatsii pid chas viiny. [Russian propaganda in political communication during the war] Collection of scientific papers «ΛΟΗΟΣ» – Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ». Oxford, UK. P. 193-194. [in Ukrainian].
5. Pasichnyi R. (2021) Vplyv suchasnoi rosiiskoi propahandy na krainy Yevropy [The influence of modern Russian propaganda on European countries] Visnyk NTUU «KPI» – Bulletin of NTUU «KPI». Political science. Sociology. Right. P. 70-75. (in Ukrainian).
6. Bakterii «russkoho mira». Versiia 2.0: onovleni y dopovneni. [Bacteria of the «russian world». Version 2.0: Updated and enhanced] Tekhti.orh.ua – Texty.org.ua, 2023. URL: https://texty.org.ua/d/2023/germs_v2/?src=main (view date: 18.06.24). [in Ukrainian].
7. Protydiia naratyvam rosiiskoi propahandy pro Ukrainu v yevropeiskykh media. [Countering the narratives of Russian propaganda about Ukraine in the European media] Lvivskyi mediaforum – Lviv Media Forum, 2023. URL: <https://lvivmediaforum.com/page/doslidzhennya-protydiya-naratyvam-rosijskoyi-propagandy-pro-ukrayinu-v-zahidnyh-media-2-eng> (view date: 18.06.24). [in Ukrainian].
8. Tereshchuk H. (2024) Vplyv Kremliia v Yevropi ta Ukraini: yak Rosiia prosuvaie svoi tezy cherez sotsialni merezhi i lobistiv. [The influence of the Kremlin in Europe and Ukraine: how Russia promotes its theses through social networks and lobbyists] Radio Svoboda – Radio Liberty, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/agency-kreml-vijna-yevropa-dezinformatsiya-kanaly-vplyvu/32807356.html> (view date: 18.06.24). [in Ukrainian].
9. Bidochko L., Pivtorak O., Khudish P. (2023) Viina i bytva naratyviv: Yak rosiiska propahanda diie v mediinomu prostori Hlobalnogo Pivdnia. Detektor media. [War and the battle of narratives: How Russian propaganda operates in the media space of the Global South] Detektor media – Media Detector, URL: <https://detector.media/infospace/article/210274/2023-04-19-viyna-i-bytva-naratyviv-yak-rosiyska-propaganda-diie-v-mediynomu-prostori-globalnogo-pivdnia/> (view date: 06/18/24). [in Ukrainian].